

Libris .RO

Respect pentru oameni și carte

Rodica Bogdan

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Teste pentru BACALAUREAT
însoțite de rezolvări complete

Ediția a 2-a
revizuită și adăugită

NICULESCU

ARGUMENT	5
ASPECTE TEORETICE	7
1. Perspectiva narativă	7
2. Naratorul	7
3. Planuri narrative	8
4. Construcția subiectului	8
5. Incipitul	8
6. Finalul	9
7. Conflictul	10
8. Relațiile spațiale și temporale	10
9. Figurile de stil	11
10. Valorile stilistice ale timpurilor verbale	15
11. Stilul	18
12. Comunicarea	21
13. Elementele de oralitate	21
14. Curente literare. Perioade din evoluția literaturii române	22
15. Concepte operaționale	27
MODELE PROPUSE	29
SUGESTII DE REZOLVARE	147
Subiectul al III-lea	
Ion Creangă – <i>Povestea lui Harap-Alb</i>	148
a. Temă și viziune	148
b. Caracterizare	154
c. Relația dintre personaje	159
Mihai Eminescu – <i>Floare albastră</i>	164
Ioan Slavici – <i>Moara cu noroc</i>	168
a. Caracterizare	168
b. Relația dintre personaje	173
Ion Luca Caragiale – <i>O scrisoare pierdută</i> (caracterizare)	179
George Bacovia – <i>Plumb</i>	184
Tudor Arghezi – <i>Testament</i>	189
Lucian Blaga – <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i>	193

ASPECTE TEORETICE

1. Perspectiva narativă

Perspectiva narativă este relația ce se stabilește între cel care povestește și universul fictional propus de textul narativ.

Clasificare:

- a. **Punctul de vedere omniscient** (viziunea „din spate”) este cel în care naratorul știe totul despre personajele sale. Astfel, naratorul este asemenea unui demurg al lumii create, iar focalizarea este zero.
- b. **Punctul de vedere intern** (viziunea „împreună cu”) definește proza modernă în care naratorul este personaj (totul este prezentat din perspectiva sa), iar focalizarea este internă.
- c. **Punctul de vedere exterior** (viziunea „din afară”) se regăsește în proza modernă, unde naratorul este doar un martor la desfășurarea întâmplărilor.

2. Naratorul

Naratorul este o proiecție ficțională a autorului, vocea care istorisește anumite întâmplări.

Tipuri de narator:

a) după raportul narator-diegeză (evenimente):

- narator extradiegetic (narează faptele la persoana a III-a, situându-se în afara acțiunii);
- narator-martor (asistă la desfășurarea evenimentelor fără a le influența cursul);
- narator intradiegetic (naratorul este și personaj implicat în acțiune).

b) după raportul narator-informație deținută:

– narator omniscient (știe totul despre personajele sale și atenționează lectorul asupra unor evenimente prin intervenții directe, anticipând uneori semnificațiile acestora);

– narator uniscent (narator colportor, cu informații dintr-o singură sursă, pe care le difuzează dintr-un mediu în altul).

c) după raportul narator-discurs narativ:

– narator heterodiegetic (naratorul nu este personaj, iar relatarea faptelor se face la persoana a III-a);

– narator homodiegetic (naratorul este martor la desfășurarea întâmplării, povestind la persoana I);

– narator autodiegetic (naratorul este un personaj care povestește la persoana I despre propriile întâmplări).

3. Planuri narrative

În construcțiile narrative mai ample, precum romanul, pot exista mai multe planuri narrative care evoluează independent, prin alternanță, sau interferează în anumite situații. **Planurile narrative** se pot multiplica, pe măsură ce naratorul introduce în scenă personaje noi. Astfel, aceste planuri permit prezentarea unor medișsociale diverse, care adesea se întrelapă, complicând țesătura epică care devine astfel o compoziție amplă, riguroasă.

4. Construcția subiectului

Subiectul denumește succesiunea întâmplărilor. Este organizat pe **momentele subiectului** (expoziții, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământ). Această dispunere a momentelor subiectului apare în operele clasice.

Ordinea lor poate fi încălcată sau unul dintre momente poate include un altul, cu scopul de a crea o stare de suspans sau o concentrare a narațiunii.

5. Incipitul

Incipitul este secvența introductivă a unui text narrativ sau dramatic cu o anumită relevanță pentru structură, deoarece presupune un anumit tip de organizare

a acestuia. Nu se suprapune neapărat cu expozițiunea. În unele texte cuprinde reperele spatio-temporale, surprinzând o relație de echilibru, dar în unele structuri epice din care se omite expozițiunea se poate realiza debutul prin intrigă, pentru a mări suspansul.

Rolul incipitului:

- suspendarea duratei reale căreia îi aparține lectorul și captarea lui în ficțiune;
- introduce reperele lumii ficționale (timp, spațiu, personaj);
- poate reprezenta o cheie de lectură (de exemplu, în romanul „Morometii” de Marin Preda);
 - se construiește cu ajutorul descrierii;
 - este un prolog – are efect de anticipare a acțiunii (ca în nuvela „Moara cu noroc” de Ioan Slavici).

6. Finalul

Finalul este secvența ultimă a unui text narativ, care are o anumită semnificație, în funcție de scopul vizat de autor, ilustrând astfel viziunea acestuia despre lume. Poate aduce rezolvarea conflictului și regăsirea unei stări de echilibru, sau, în situația finalului deschis, poate incita lectorul să își imagineze un deznodământ în funcție de receptarea textului, sau să trezească în mintea sa o serie de ipoteze legate de semnificațiile evenimentelor narate.

Tipuri de final:

- **închis** (aduce explicațiile așteptate de lector);
- **deschis** (istorisirea se termină brusc, fără a aduce o clarificare definitivă asupra destinului protagonistului; final este incert, ambiguu, lăsând lectorului posibilitatea de a imagina un deznodământ; are valoare provocatoare, cu multiple posibilități de sugestie).

Unele texte literare se evidențiază printr-o simetrie între **incipit și final**, care dă impresia de construcție epică riguroasă, perfect echilibrată. De exemplu basmul care, prin formulele specifice folosite pentru introducerea și respectiv scoaterea lectorului din universul ficțional, tinde spre o realizare a unui echilibru între universul fabulos și lumea reală.

În alte texte epice scopurile vizate de autor în cazul simetriilor se referă la mesajul implicit. Astfel, în nuvela „Moara cu noroc” de Ioan Slavici, incipitul

În alte contexte, relația incipit-final poate fi mai subtilă, surprinzând ideea trecerii timpului și a inconstanței celor omenești, ca în romanul „Enigma Otiliei” de G. Călinescu. În momentul revenirii personajului Felix Sima pe strada Antim, după o discuție în tren cu Leonida Pascalopol, se evocă amintirea iubirii pentru Otilia Mărculescu, Tânărul rememorând replica rostită de bătrânul Giurgiuveanu cu ani în urmă.

7. Conflictul

Conflictul desemnează un dezacord, o opoziție între două personaje generată de atitudini sau sentimente contrare. Este motorul acțiunii într-un text epic sau dramatic pentru că joacă un rol important în construirea subiectului, incită controversa ideatică sau afectivă dintre personaje.

Conflictul își găsește punctul de plecare în intrigă și își află rezolvarea în deznodământ.

Tipuri de conflict:

- psihologic;
- etic;
- simbolic.

Clasificarea conflictelor:

- conflict manifest (evident) – exterior;
- interior;
- conflict latent (reprezentat de o tensiune interioară sau exterioară nemanifestată, dar esențială în desfășurarea acțiunii).

8. Relațiile spațiale și temporale

Acțiunea dintr-un text narativ sau epic este plasată într-un timp și spațiu (**convenții ale verosimilului** evenimentelor prezentate). **Narațiunea** situează faptele în **timp**, iar **descrierea** le situează în **spațiu**.

- decor al acțiunii; eni și cărți
- imagine simbolică;
- favorizează desfășurarea faptelor (personajele se întâlnesc, se despart, sunt prezentate într-un context care le influențează evoluția);
- este fragmentară sau panoramică.

Timpul narativ:

- timpul derulării faptelor (trăit de personaje);
- timpul discursului narrativ (al povestirii făcute de narator);
- retrospecția (întoarcerea la evenimente petrecute);
- pauza descriptivă – suspendă narățiunea, creând un moment de suspans.

9. Figurile de stil

§ Comparația constă în alăturarea a doi sau mai mulți termeni pe baza unei analogii.

„Și e liniște pe dealuri/ Ca într-o mănăstire arsă.” (George Coșbuc, *În miezul verii*).

„Trecut-au anii ca nori lungi pe sesuri.” (Mihai Eminescu, *Trecut-au anii*)

§ Metafora este figura de stil prin care se suprapun două realități, prin intermediul unei comparații subînțelese. Procesul de elaborare a metaforei constă în realizarea analogiei dintr-o perspectivă inedită.

„Și anină-n haina noptii/ Boabe mari de piatră scumpă.” (Mihai Eminescu, *Crăiasa din povești*)

„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,/ Prin care trece albă regina noptii moartă.” (Mihai Eminescu, *Melancolie*)

Clasificarea metaforei:

Din perspectiva criticului literar Tudor Vianu, se poate vorbi despre *metaforă explicită – in praesentia și metaforă implicită – in absentia* (alcătuită dintr-un singur cuvânt cu valoare de sugestie).

a. Metaforă in praesentia: „Când noaptea-i o regină lunatică și brună.” (Mihai Eminescu, *În vremuri demult trecute*)

b. **Metaforă in absentia:** „Sus, peste plai,/ Tăcutul crai/ Al noptii reci/ Umbrind poteci./ Se-nalță-n zări...” (Şt. O. Iosif, *Doina*)

• În creația lirică a poetului Lucian Blaga se distinge **metafora plasticizantă** – „Pe uliți, subțire și-naltă/ ploaia umblă pe cataligi.” (*Oraș vechi*) – de cea revelatorie – „Cenușa îngerilor arși în ceruri/ ne cade fulguind pe umeri și pe case.” (*Anno domini*)

§ **Metonimia** este o figură de stil care constă în numirea unui obiect prin intermediul altuia, în substituirea cauzei prin efect, a efectului prin cauză, a operiei cu numele autorului, a unui produs cu originea lui, a concretului cu abstractul etc., pe baza unei relații logice.

„Luna, intrând pe fereastră, alături se culcă pe paie.” (Lucian Blaga, *Mânzul*)

§ **Sinecdochă** este o figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin exprimarea întregului prin parte (și invers), a particularului în locul generalului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși etc.

„Bolliac cântă iobagul ș-a lui lanțuri de aramă.” (Mihai Eminescu, *Epigonii*)

§ **Epitetul** este figura de stil constând în determinantul calificativ al unui substantiv (sau în cel modal al unui verb).

„Mâini tomnatice întinde noaptea mea spre time.” (Lucian Blaga, *Înfrigurare*)

§ **Personificarea** este figura de stil constând în atribuirea de trăsături umane unui obiect, element din natură etc.

„Codrule, cu râuri line, Vreme trece, vreme vine.” (Mihai Eminescu, *Revedere*)

§ **Oximoronul** este figura de stil constând în alăturarea a doi termeni care în limbajul comun se exclud, având sensuri opuse, obținându-se astfel o imagine neașteptată.

„Suferință, tu, dureros de dulce.” (Mihai Eminescu, *Odă, în metru antic*)

§ **Superlativul stilistic** este figura de stil prin care construcția obișnuită de superlativ absolut e înlocuită cu o expresie inedită (frecvent, printr-o perifrază metaforică).

„era frumoasă de nespus” (Şt. O. Iosif, *Bunica*)

§ Paradoxul este figura de stil care evidențiază o idee aparent absurdă, dar care se încarcă de o semnificație logică în context.

„Eminescu n-a existat”. (Marin Sorescu, *Trebuiau să poarte un nume*)

§ Eufemismul este figură de stil prin care se atenuează o expresie dură, substituită cu una mai puțin directă.

„Era calul din poveste, înainte de a mânca tipsia de jar” (Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței*)

§ Antifraza este figura de stil cu caracter ironic, constând în utilizarea unui termen cu un sens opus celui denotativ.

„Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă/ Neputând să te ajungă, crezi că vrea să te admire?/ Ei vor aplauda desigur biografia subțire/ Care să-ncerca să-rate că n-ai fost vrun lucru mare,/ C-ai fost om cum sunt și dânsii...” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea I*)

§ Repetiția este figura de stil care constă în repetarea unor cuvinte sau sunete, cu scop expresiv. Repetiția la început de vers a fost numită **anaforă**, iar cea la sfârșit de vers poartă numele de **epiforă**.

„Doină, doină, cântic dulce.” (*Doină populară*)

„Spre albele ziduri, aleargă – aleargă.” (Alexandru Macedonski, *Noaptea de decembrie*)

§ Paralelismul sintactic este figura de construcție constând în repetarea unei scheme morfosintactice, a unui enunț pentru sublinierea unui idei poetice.

„Și dacă ramuri bat în geam [...] Și dacă stele bat în geam [...] Și dacă norii deși se duc.” (Mihai Eminescu, *Și dacă...*)

§ Chiasmul este un tip de repetiție cu structura AB/BA, în care se reia construcția sintactică în ordine inversă.

„Ca visul unei umbre și umbra unui vis.” (Mihai Eminescu, *Despărțire*)

§ Anadiploza este o repetiție care constă în reiterarea unui termen la început și la sfârșit de vers.

„Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.” (Mihai Eminescu, *Mama*)

§ **Epanadiploza** constă în repetarea unui cuvânt, a unei structuri la sfârșitul unui vers și la începutul versului următor.

„Și tot nu se-arată cetatea din vise.//Cetatea din vise departe e încă...” (Alexandru Macedonski, *Noaptea de decembrie*)

§ **Hiperbola** este un procedeu artistic prin care se exagerează intenționat, mărind sau micșorând, trăsăturile unei ființe, ale unui lucru, fenomen, sau eveniment, pentru a-i impresiona pe cititori.

„Gigantică poartă-o cupolă pe frunte” (George Coșbuc, *Paşa Hassan*)

§ **Dislocarea sintactică (hiperbatul)** este figura de construcție care constă în modificarea afectivă a topicii obișnuite în propoziție sau în frază, generând ambiguitatea, și, implicit, sporirea expresivității textului.

„Lacul codrilor albastru.” (Mihai Eminescu, *Lacul*)

§ **Anacolutul**, față de greșeala de exprimare, este un procedeu livresc prin care se întrerupe continuitatea sintactică în propoziție sau în frază.

„Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur.” (Mihai Eminescu, *Memento mori*)

§ **Aliterația** este o figură de sunet constând în repetarea intenționată a unui sunet sau a unui grup de sunete, de obicei din rădăcina cuvintelor, cu efect eufonic, imitativ și expresiv.

„Și zalele-i zuruie crunte.” (George Coșbuc, *Paşa Hassan*)

§ **Antonomaza** este figura de stil prin care se înlocuiește un nume propriu de persoană cu unul comun (tratat ca nume propriu) sau un nume comun cu unul propriu (tratat ca nume comun).

„Bardul de la Mircești” este o structură folosită pentru a se face trimitere la poetul Vasile Alecsandri

§ **Apostrofa** este adresarea prin care oratorul își întrerupe firul expunerii, pentru că, stăpânit de un sentiment puternic, să se adreseze unui interlocutor tratat ca o pură convenție.

„Voi sunteți urmașii Romei?” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*)

§ **Gradația** este figura de stil care constă în trecerea treptată, crescândă sau descreșcândă, de la o idee la alta și prin care se urmărește scoaterea în evidență a ideii sau nuanțarea exprimării.

Gradația ascendentă este denumită **climax** – „o sete era de păcate, de doruri, de-avânturi, de patimi/ o sete de lume, de soare” (Lucian Blaga, *Lumina*) – iar cea descendenta se numește **anticlimax** – „... și-a mea cântare/ S-a înăsprit, s-a adâncit, s-a stins.” (Mihai Eminescu, *Aveam o muză*)

§ **Inversiunea** reprezintă schimbarea topicii obișnuite a cuvintelor pentru a fi scos în evidență un cuvânt sau un grup de cuvinte dintr-un context.

„Priveam fără de țintă-n sus/ Într-o sălbatică splendoare.” (George Coșbuc, *Vara*)

§ **Litota** este figura stilistică ce constă în diminuarea exagerată a dimensiunilor unui obiect, fenomen cu scop expresiv.

„o lume mică de se măsură cu cotul.” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea I*)

10. Valorile stilistice ale timpurilor verbale

A. Modul Indicativ imprimă un caracter obiectiv acțiunilor prezentate. Ca mod al enunțării, exprimă fapte considerate reale sau stări apreciate ca sigure.

a. Prezentul

• narativ

– timpul narării și timpul evenimentelor narate se suprapun. În replicile personajelor, **prezentul** are rolul de a dinamiza acțiunea, iar cititorul are sentimentul participării directe la evenimentele prezentate, lăsând impresia că relatarea surprinde desfășurarea lor;

– are un efect de actualizare și sugerează dramatismul situației;
– poate proiecta un eveniment într-o perioadă nedeterminată;

• istoric

– prin anularea raportului dintre prezent și timpurile trecutului, presupune actualizarea unor evenimente anterioare în prezentul relatării lor;

• gonomic

– conferă enunțurilor o valoare de adevar general valabil;

- **etern**

– este timpul narării, timpul enunțării și timpul receptării pe care le înscrie într-o continuitate temporală. Valoarea expresivă vizează înscrierea unui eveniment particular într-un tipar mitic.

- **anticipativ**

– presupune o orientare a perspectivei într-un plan imaginär, al visării. În texte literare, acesta generează o proiecție în imaginär.

- **iterativ**

– reliefiază caracterul repetabil al unor acțiuni. Valoarea stilistică constă în prezentarea existenței drept succesiune de situații sau acțiuni repetabile.

- **descriptiv**

– actualizează o realitate trecută, situând-o într-o durată nedeterminată;

- **oniric**

– în narăriile care evocă fapte din trecutul istoric sau din trecutul unui personaj se poate folosi prezentul în locul imperfectului, pentru ca narăriunea să prindă mai multă viață, să fie mai dinamică, mai impresionantă și pentru că face astfel pe cititor să vadă și să trăiască faptele ca și cum ar fi să asista la desfășurarea lor.

b. Imperfectul

- **narativ/evocativ**

– proiectează un eveniment într-o perioadă nedeterminată;

– valoarea expresivă este reprezentată de situația într-o durată indeterminată, specifică timpului baladesc, mitic;

- **descriptiv**

– surprinde o realitate trecută și conferă descrierii un caracter dinamic;

- **iterativ**

– exprimă caracterul repetitiv al situațiilor, evenimentelor, acțiunilor;

- **oniric**

– plasează lumea narată într-un plan imaginär care devine o proiecție a visului, evidențiind caracterul ireal al succesiunii de evenimente;

- **anticipativ**

– are rolul de a contura premisele evenimentelor semnificative, imaginând experiențe relevante.